

KO RUP CIJA

Korupcija

Po najširoj definiciji korupcija ili podmitljivost je zlouporaba povjerene moći, odnosno javne službe, ili resursa radi osobnog bogaćenja, koja slabi povjerenje građana u zakone i vlast.

U pravnom smislu riječi to je kazneno djelo zlouporabe povjerenja ili dužnosti koju se obnaša u upravi, sudskoj vlasti, gospodarstvu, politici, školstvu, te u negospodarskim subjektima i organizacijama, radi stjecanja materijalne ili nematerijalne koristi na koju nema pravne osnove. Korupcije je najviše u javnoj sferi koja se odnosi na državu i javne ustanove, ali ima je i u privatnoj sferi. Kod korupcije se, uz pomoć obećanja, odnosno nuđenja koristi ili novca, navodi drugu osobu, koja ima neku odgovornost ili ovlast da djeluje protivno pravu i svojoj dužnosti. Može se pojavljivati u poslovima javne nabave ili natječaja kod zapošljavanja u tijelima javne vlasti ili javnim poduzećima, pri plaćanju poreza, carina i kazna, kod dodjeljivanja različitih prava, dozvola ili povlastica, pri pružanju zdravstvenih usluga koje nesavjesni službenik prodaje onome tko na njih nema pravo, ili prednost, umjesto da ih dodjeljuje besplatno onome tko na njih ima pravo...

Korupcija se pojavljuje u mnogo oblika i ovisi u velikoj mjeri o običajima u različitim zemljama. Dok se negdje smatra potpuno prihvatljivim da se javna funkcija koristi za stjecanje vlastite koristi pa čak nema niti zakonskih odredbi koje bi to sprječavale, u drugima je korištenje funkcije za vlastiti probitak društveno neprihvatljivo. U nekim kulturama je potpuno uobičajeno donijeti službeniku nekakav poklon, no taj običaj je drugima potpuno stran i poklon za medicinsko osoblje ili činovnika u općini ne samo da bi se smatrao neprimjerenim već bi ga se moglo okvalificirati kao uvredu.

Prema najopćenitijoj definiciji korumpiranom se smatra svaka službena ili odgovorna osoba koja radi osobne koristi, ili koristi skupine kojoj pripada, zanemari opći interes koji je dužna štititi s obzirom na položaj i ovlasti koje su joj povjerene. Korupcijom se također smatra i kad građanin nudi ili pristaje na davanje zatraženog mita.

Za uspješno suzbijanje korupcije nužni su precizni zakoni, učinkovita policija i sudstvo te aktivno sudjelovanje svih građana. Kod sebe i drugih treba razvijati svijest o štetnosti korupcije, ali i odbacivati ponude da sudjelujemo u korupciji jer takvim ponašanjem pomažemo korumpiranima da jačaju svoje pozicije – svaku takvu ponudu treba prijaviti.

Temeljni pojmovi vezani uz korupciju

Pojam korupcije nekoć je označavao samo potkupljivanje, no danas se rabi znatno šire. Prema najširoj definiciji je svako korištenje povjerenih ovlasti i resursa za vlastiti probitak korupcija što znači da je korupcija i korištenje službenog automobila za odlazak u kupovinu ili bilo kakvu drugu aktivnost koja nije vezana uz obavljanje službene dužnosti, nazivanje prijatelja ili rodbine sa službenog telefona ili mobitela, pisanje privatnih dopisa na službenom računalu, sklapanje ugovora s tvrtkom svog rođaka, prijatelja ili stranačkog kolege... Dakle, bilo kakvo korištenje položaja za vlastiti probitak je korupcija, no tu ipak postoje bitne razlike. Ministar ili gradonačelnik koju potpišu ugovor o gradnji s lošim izvođačem za ogromne novce, i to bez obzira je li njegov motiv materijalni, rođački ili stranački, ne samo da su oštetili proračun već i dovode u pitanje svakodnevno funkcioniranje svih građana – primjerice, ako se cesta ili ulica grade duže od predviđenog ne samo da je građanima teže putovati, već je otežana i doprema i otprema roba, što uzrokuje dodatne troškove gospodarstvu i u konačnici zbog toga košta sve porezne obveznike daleko više od samog ugovora.

Korupcija ima mnogo oblika i uz nju se vezuje puno pojmova, među kojima se najčešće spominju sukob interesa, mito i nepotizam.

Sukob interesa

Sukob interesa je situacija u kojoj javni dužnosnik ili službenik ima stanovite profesionalne ili osobne obveze, ili pak osobne ili financijske interese, koji mu otežavaju djelotvorno obavljanje javne funkcije i ugrožavaju njegovu objektivnost ili mogu stvoriti dojam da je njegova objektivnost ugrožena.

Sam sukob interesa nije korupcija, no njegovim dosljednim sprječavanjem sukoba interesa znatno se smanjuje mogućnost za korupciju u obnašanju javnih dužnosti i povećava povjerenje građana u izabrane dužnosnike, što ima brojne pozitivne učinke ne samo na demokratske procese već i na životni standard građana. Upravo zbog toga se u svim demokratskim zemljama prevenciji sukoba interesa posvećuje znatna pozornost.

Republika Hrvatska tu je problematiku definirala Zakonom o sprječavanju sukoba interesa, radi čije provedbe je Hrvatski sabor osnovao Povjerenstvo za odlučivanje o sukobu interesa.

Podmićivanje

Podmićivanje je svaka aktivnost u kojoj se nudi mito (novac, poklon ili usluga) nekoj osobi kako bi ju se potaknulo na ponašanje suprotno pravilima njene javne službe. Nekoć je davanje mita bilo sinonim za korupciju, čija definicija je u međuvremenu proširena novim kategorijama. Ipak, podmićivanje je i dalje najčešća koruptivna pojava jer ga susrećemo u svim važnim sferama života– od školovanja, zapošljavanja i dobivanja kredita, preko "brisanja" kazni za razne prekršaje do dobivanja dozvole za gradnju kuće i potrebne zdravstvene pomoći. Kolokvijalni naziv za mito je "plava kuverta" u kojoj građanin koji korumpira donosi novac korumpiranoj službenoj osobi.

Nepotizam

Nepotizam je termin kojim se označava popunjavanje radnih mjesta članovima vlastite obitelji ili davanje prednosti poznanicima (favoriziranje) pri zapošljavanju.

Pri tome kriterij stručne sposobnosti ili zasluge za određenu funkciju ne igraju odlučujuću ulogu. Nepotizam je prijetnja demokraciji jer koncentrira moć u rukama jedne obitelji, te omogućava da obiteljski klanovi zaposjednu neke javne institucije. U privatnom sektoru nepotizam je česta, možda ne uvijek pravedna ali svakako legitimna pojava, jer vlasnik privatne tvrtke ne mora biti transparentan pri zapošljavanju, kao što to moraju biti poslodavci u javnom sektoru.

U korijenu pojma nepotizam je latinska riječ nepos, koja označava unuka ili nećaka. Pojam je stvoren u feudalizmu, kad su pape postavljale svoje nećake za kardinale.

Suzbijanje korupcije

Premda je borba protiv korupcije proteklih petnaestak godina postala globalna u različitim zemljama se bitno razlikuje, što ponajprije ovisi o stupnju demokratičnosti i razini svijesti građana pojedinih zemalja. U nekim zemljama sasvim je nezamislivo da neki dužnosnik primi bilo kakav poklon, štoviše, to je nerijetko predmet javnog zgražanja, dok je u drugima to dio svakodnevnog života, nerijetko čak dio sustava. U mnogim, osobito tranzicijskim i zemljama trećeg svijeta, korupcija u tijelima javne vlasti je toliko proširena i ukorijenjena da je postala glavnom preprekom za politički i gospodarski razvoj. Premda je korupciju nemoguće točno izmjeriti vrlo jednostavno se može utvrditi njeno postojanje u nekom društvu kroz bezbroj simptoma: sustav vlasti ne djeluje kako treba, institucije ne djeluju, pravda postaje selektivna, odabrani se bogate preko noći dok je većina građana siromašna... U konačnici, umjesto da se vidi odgovorna, otvorena, djelotvorna, zakonita i stručna vlast, u prvi plan dolazi korupcija koja ističe naličje vladanja i korumpiranost vlasti, značajno različita ovisno o zemljama, a opet globalno povezana.

Međunarodne protukorupcijske konvencije i protokoli

Značaj suzbijanja korupcije prepoznat je u cijelom svijetu zbog čega se u ovom stoljeću počelo i na međunarodnom planu poduzimati sve više kako bi se unaprijedila prekogranična suradnja i prostor za korupciju smanjio na minimum. Rezultat ovih aktivnosti je sve više međunarodnih konvencija i ugovora. Republika Hrvatska je potpisnica većine međunarodnih antikorupcijskih sporazuma i konvencija, među kojima se ističu:

Konvencija Ujedinjenih naroda protiv korupcije
Konvencija Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog organiziranog kriminaliteta
Kaznenopravna konvencija Vijeća Europe o korupciji
Dodatni protokol uz Kaznenopravnu konvenciju Vijeća Europe
Građanskopravna konvencija Vijeća Europe o korupciji
Europska konvencija o uzajamnoj sudskoj pomoći u kaznenim stvarima
Dodatni protokol Europskoj konvenciji o uzajamnoj sudskoj pomoći u kaznenim stvarima
Drugi Dodatni protokol Europskoj konvenciji o uzajamnoj sudskoj pomoći u kaznenim stvarima
Konvencija o pranju, traganju, privremenom oduzimanju i oduzimanju prihoda stečenih kaznenim djelom
Međunarodna konvencija o suzbijanju financiranja terorizma

Transparentnost – najdjelotvorniji lijek protiv korupcije

Transparentnost označava otvorenost u poslovanju, odnosno mogućnost da javnost ima puni uvid u rad neke javne institucije, načinu na koji se troši naš proračunski novac koji smo joj dodijelili, kako se zapošljavaju novi kadrovi ili na koji način napreduju prijašnji zaposlenici.

Pojednostavljeno govoreći, omogućavanjem boljeg pregleda poslovanja u javnoj sferi transparentnost donosi jednake šanse za svakoga.

Transparentnost je najčvršća brana protiv korupcije, jer jedino otvorenošću nečijeg poslovanja možemo vidjeti dobivaju li poslove rođaci i prijatelji ili stručni kadrovi, sklapaju li se poslovi s najboljim i najjeftinijim ponuđačima ili mimo natječaja, te zapada li netko svojim višestrukim poslovnim angažmanom u sukob interesa.

Iako se riječ transparentno posljednjih godina počela u javnosti učestalo koristiti, česte afere o kojima saznajemo iz medija (npr. prodaja ispita na fakultetima, zapošljavanje rođaka i prijatelja bez odgovarajuće naobrazbe, podmićivanje u privatizaciji državnih tvrtki,) ukazuju da borci protiv korupcije u njenim raznim oblicima imaju još puno posla.

Transparency International

Upravo kako bi se na najdjelotvorniji način detektiralo pojavne oblike korupcije i načine njihova suzbijanja 1993. godine osnovan je Transparency International (TI), nevladina organizacija posvećena povećavanju odgovornosti tijela javne vlasti i suzbijanju korupcije u pojedinim zemljama i na međunarodnoj razini. TI je jedina globalna, neprofitna i politički nestranačka udruga čije je djelovanje usmjereno na suzbijanje korupcije i njenih posljedica, a temelji se na uvjerenju da suzbijanje korupcije mora biti globalno i treba nadići društvene, političke, ekonomske i kulturne granice. TI ne razotkriva i ne istražuje pojedinačne slučajeve korupcije jer vjeruje da je to dužnost zakonodavnih izvršnih tijela, nezavisnog sudstva i slobodnog tiska, a napore usmjerava na prevenciju i promjenu sustava, bilo kroz unaprjeđivanje pravnog okvira bilo kroz uvođenje preglednih i jasnih protokola postupanja.

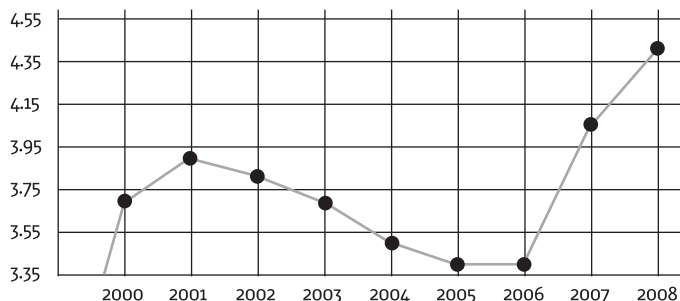
Transparency International Hrvatska, lokalni ogranak ove globalne organizacije, osnovan je u lipnju 2000. godine.

Alati Transparency Internationala za mjerenje i detektiranje korupcije

Indeks percepcije korupcije

Od samog osnivanja Transparency Internationala nastojalo se podići razinu svijesti o štetnosti korupcije u svim zemljama gdje su ustrojeni lokalni ogranci organizacije (u Hrvatskoj od svibnja 2000. godine) i detektirati segmente društva u pojedinim zemljama koji su najizloženiji korupciji.

Najopsežnije svjetsko ispitivanje percepcije korupcije je Indeks percepcije korupcije Transparency Internationala koje se provodi od 1995. diljem svijeta i rangira zemlje na temelju ocjena o percepciji korupcije koje se kreću od 0 (potpuna korupcija) do 10 (bez korupcije). Smatra se da u zemljama s ocjenom 5 i višom korupcija ne ugrožava daljnji razvoj gospodarstva i društva u cjelini. Ocjene se donose na temelju ispitivanja koja provode ugledne nezavisne ustanove, a ispitanici su uglavnom poslovni ljudi i analitičari. Primjerice, u 2008. godini je ovo istraživanje obuhvaćalo rekordan broj od 180 zemalja koje su dobile ocjenu na temelju rezultata 13 istraživanja koja je provelo 11 neovisnih ustanova. Hrvatska je bila obuhvaćena s ukupno osam istraživanja, uz raspon stupnja pouzdanosti od 3,5 do 5,3. Pri ocjenjivanju Hrvatske korištena su istraživanja za 2008. koja su proveli Economist Intelligence Unit, nevladina udruga Kuća sloboda (Freedom House), Global insights (bivši Svjetski centar za istraživanje tržišta – World Market Research Centre) i Svjetski izvještaj o konkurentnosti. Od izvještaja za 2007. godinu bilo je korišteno te istraživanje Svjetski izvještaj o konkurentnosti Svjetskog gospodarskog foruma (World Economic Forum), Bertelsmanovog tranzicijskog indeksa, Svjetski izvještaj o konkurentnosti Instituta za razvoj upravljanja te izvještaj Merchant International Grupe.

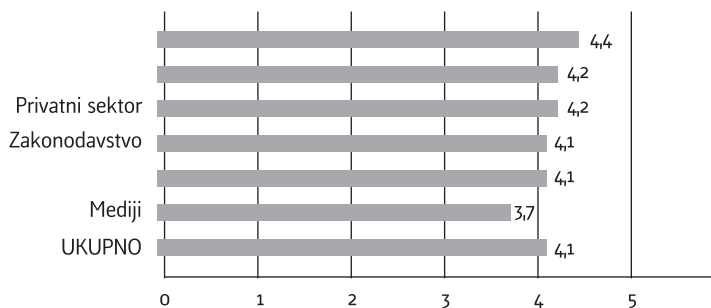
Kretanje indeksa percepcije korupcije za Hrvatsku

Globalni korupcijski barometar

Drugi poznati alat Transparency Internatonala je Globalni korupcijski barometar za 2009. godinu, kojim se utvrđuje mišljenje građana o prisutnosti korupcije u pojedinim sferama života njihovih zemalja. Na ljestvici od 1 (bez korupcije) do 5 (potpuna korupcija) hrvatski građani su u 2009. godine najlošije ocijenili pravosuđe s 4,4. Nakon pravosuđa slijede s ocjenom 4,2 državne službe i privatni sektor, a nakon njih slijede predstavnička tijela i političke stranke koji su ocijenjeni s ocjenom 4,1. Od šest sektora obuhvaćenih istraživanjem najmanje korumpiranosti ocijenjeni su mediji, koji su zaslužili ocjenu 3,7. Dojam o korumpiranosti društva u cjelini je 4,1.

Na globalnoj razini su najkorumpiranijima ocijenjene političke stranke ocjenom 3,9, a nakon njih su slijedile državne službe (3,8) i zastupnička tijela (3,7). Pravosuđe i privatni sektor ocijenjeni su s 3,5, a mediji ocjenom 3,2. U 2007. godini su na globalnoj razini također najkorumpiranijim ocijenjene političke stranke, tada s ocjenom 4, a slijedila su predstavnička tijela s ocjenom 3,6.

U istraživanju provedenom tijekom 2008. godine sudjelovalo je preko 73.000 osoba iz 69 zemalja svijeta, a ispitanici iz Hrvatske imali su prilike svoje mišljenje iznijeti u studenom.

Rezultati
Globalnog
korupcijskog
barometra
2009.
za Hrvatsku

Izdavač: Transparency International Hrvatska
Za izdavača: Zorislav Antun Petrović†
Autor: Saša Paparella
Urednik: Zorislav Antun Petrović
Naklada: 3,000 primjeraka
Dizajn: Igor Stanišjević, Parabureau
Tisak: Printera grupa
Provedbu projekta financijski je podržao Holcim (Hrvatska) d.o.o.

